

minis. Ergo multo magis primus adventus, quo natus est in mundo secundum carnem, debuit esse omnibus manifestus.

Sed contra est quod dicitur Isai. 45: Vere tu es Deus absconditus, sanctus Israel salvator. Et Isai. 53: Quasi absconditus est vultus ejus, et despectus.

Respondeo dicendum, quod nativitas Christi non debuit esse communiter omnibus manifesta. Primo quidem, quia per hoc impedita fuisset humana redemptio, quæ per crucem ejus peracta est. Quia, ut dicitur 1 ad Corin. 3, si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixerunt.

Secundo, quia hoc diminuisset meritum fidei, per quam venerat homines justificare, secundum illud Rom. 3: Justitia Dei, per fidem Jesu Christi. Si enim manifestis indiciis, Christo nascente, ejus nativitas omnibus appareret, jam tolleretur ratio fidei, quæ est argumentum non apparentium, ut dicitur Hebr. 11. Tertio, quia per hoc venisset in dubium veritas humanitatis ipsius. Unde Augustinus dicit, in Epistola ad Volusianum¹: Si nullas ex parvulo in juventutem mutaret ætates, nullos cibos, nullos caperet somnos, nonne opinionem confirmaret erroris, nec hominem verum ullo modo suscepisse crederetur, et dum omnia mirabiliter facit, auferret, quod misericorditer fecit?

Ad primum ergo dicendum, quod auctoritas illa intelligitur de adventu Christi ad iudicium, secundum quod glossa ibidem exponit.

Ad secundum dicendum, quod de gratia Dei Salvatoris erudiendi erant omnes homines ad salutem, non in principio nativitatis ejus; sed postea, tempore procedente, postquam operatus est salutem in medio terræ. Unde post passionem et resurrectionem suam dicit discipulis suis, Malth. ultimo: Euntes, docete omnes Gentes.

Ad tertium dicendum, quod ad iudicium requiritur quod auctoritas iudicis cognoscatur; et propter hoc oportet quod adventus Christi ad iudicium sit manifestus. Sed primus adventus fuit ad omnium salutem, quæ est per fidem, quæ quidem est de non apparentibus; et ideo primus Christi adventus debuit esse occultus.

COMMENTARIUS.

1. Non est facile explicare quo sensu de manifestatione Christi D. Thomas interroget;

¹ Est Ep. 3, non multum remote ante medium, tom. 1.

variis enim modis potuit Christi nativitas manifestari, tum in modo, tum etiam in objecto. In modo quidem, quia potuit manifestari vel clare et secundum se, aut per intellectualem visionem, aut etiam per corporalem, vel solum per prædicationem, et testimonium, et signa externa aut evidentia quæ intellectum convincerent, vel solum sufficientia ad certam rei fidem faciendam. In objecto autem, quia poterat prædicari vel sola nativitas illius hominis, vel salus etiam futura per ipsum, aut etiam ejus divinitas. Quod ergo ad objectum attinet, seu ad rem manifestam, sine dubio sermo est de Christo Deo et homine, hominumque redemptore, prout ejus cognitio ad salutem necessaria est. Manifestare enim illum tantum ut hominem recens natum, parum et ad ejus honorem, et ad nostram salutem referebat. Quod vero pertinet ad modum manifestationis, Cajet. D. Thom. intelligit de ultimo modo qui est per signa, quæ evidenter facerent rem fide dignam, et omnes homines ad illam credendam inducerent, et efficaciter attraherent. Quæ expositio videtur sane consentanea rationi; quia hujusmodi manifestatio est accommodata viatoribus, et ad eorum salutem, et ad Christi honorem pertinere maxime videri poterat; et ideo de illa videtur movisse quæstionem D. Thomas, ut ex secunda ratione hujus articuli, et ex art. seq., ad 1, non obscure colligitur. Vult tamen D. Thomas, his locis, ut indicia talia sint, quæ omnino rem manifestent, non quod oporteat ut rem clare, et prout in se est, ostendant; sed solum ut sint tam efficacia, ut ad subjiciendum et convincendum intellectum bene dispositum sufficiant, qualia fuerunt ostensa Pastoribus aut Magis; quamvis necesse non sit semper esse externa, poterat enim etiam interius similis manifestatio fieri. Itaque de eodem genere manifestationis videtur D. Thomas in hoc articulo loqui, et in seq., ubi concludit debuisse nativitatem Christi aliquibus manifestari; certum est autem solum prædicto modo fuisse manifestatam.

2. Objectio. — Responsio. — Supposita vero hac tituli expositione, difficiles sunt rationes quibus D. Thomas responsionem suam confirmat. Negat enim debuisse Christi nativitatem omnibus statim manifestari, triplici ratione. Primo, quia impedita fuisset humana redemptio, quæ per crucem perficienda erat. Secundo, quia impediretur meritum fidei. Tertio, quia posset de veritate humanitatis Christi dubitari. Hæc autem incommoda, et

præsertim secundum et tertium, minime sequuntur ex sola manifestatione prædicta. Nam imprimis quamvis omnibus statim prædicata esset nativitas, et sufficientibus signis demonstrata, non tamen omnes necessario crederent; posset ergo nihilominus non impediri mors Christi. Et confirmatur, nam Herodi fuit quodammodo manifestata nativitas, qui nihilominus non credidit, sed Christi mortem meditatus est. Responderi vero potest, supposito modo redemptionis nostræ a Deo prædefinito, non fuisse conveniens nativitatem Christi manifestari statim omnibus, verbi gratia, Judæis, eo modo quo fuit manifestata Pastoribus, vel alio simili, quia licet non omnino necessario sequatur, valde tamen verisimile est potuisse inde sequi, ut omnino vel magna ex parte impediretur modus redemptionis nostræ a Deo præordinatus. Et credibile est Deum in æterno suo consilio prævidisse hoc fore, si illud fieret.

3. Objectio. — Responsio. — Secunda vero ratio D. Thom. videtur difficilior. Cur enim, si nativitas Christi omnibus prædicaretur, meritum fidei tolleretur, et non potius fundaretur? Respondet Cajetanus non omnino auferendum, sed minuendum saltem fuisse meritum fidei. Sed imprimis D. Thomas non minuendum, sed tollendum fuisse concludit; sic enim loquitur: Jam tolleretur ratio fidei. Et idem repetit art. sequent., ad 1. Deinde, cur etiam minueretur? certe in Pastoribus et Magis non fuit diminutum; nam potius eorum fides laudatur et exaggeratur a Patribus. Responderi potest, licet D. Thomas loquatur de manifestatione, quæ per prædicationem, seu signa interna vel externa incipiat, tamen simul includere terminum illius manifestationis, quæ tendat usque ad claram et corpoream visionem Christi nati; talis enim fuit manifestatio facta Pastoribus, Simeoni et Annæ, ut magis ex art. 6 constabit; hæc autem manifestatio partim minueret, partim tolleret meritum fidei. Nam circa ea quæ clare videntur, tolleretur fides, et ita minueretur meritum ejus. Nec refert nunc metaphysice disputare, an circa mysteria sic visa posset fides exerceri; præsertim enim instituto et rationi satis est, quod moraliter, et ut in plurimum, nullus fere fide crederet, quæ clare esset intuitus. Unde secundo dici potest, si Christi nativitas tam evidentibus signis omnibus esset manifestata, quamvis non sequatur in omnibus et singulis hominibus tollendam esse rationem fidei, valde tamen probabiliter sequi, quamplures

esse credituros magis propter indicia et signa quæ exterius apparebant, quam propter divinum testimonium, et ita potuisset vera ratio fidei, et meritum ejus impediri.

4. Objectio. — Responsio. — Tertia denique ratio subobscura est. Cur enim, si vera Christi nativitas omnibus manifestaretur, revocanda esset in dubium veritas humanitatis ejus? Nam potius facilius ab omnibus crederetur, sicut a Magis et Pastoribus est credita, præsertim quia ea manifestatio ex virtute divinitatis crederetur profecta. Respondetur, non oportere ut singulæ rationes omnia probent; sed satis esse si unaquæque aliquid concludat. Hæc ergo ratio potissimum probare videtur, non decuisse Christum nasci in ea ætate in qua posset per seipsum omnibus manifestari; et ita videtur illum exponere D. Thomas, art. 4; et testimonium Augustini, quo hic utitur, hoc maxime indicat. Deinde addi potest, licet non omnes homines, plurès tamen potuisse inde sumere occasionem negandi veram Christi humanitatem, et præsertim homines posterioribus temporibus futuri, quibus illa manifestatio tam clara facta non fuerat. Divina ergo sapientia, quæ suaviter omnia disponit, et omnibus hominibus ac temporibus providet, non in principio nativitatis Christi, sed postea convenienti tempore Salvatoris adventum omnibus manifestare disposuit, ut recte hic D. Thom., ad 2, concludit, et art. sequenti magis explicat

5. In solutione ad primum explicat D. Thomas verba illa Psalm. 49: Deus manifeste veniet, intelligenda esse de posteriori Christi adventu, qui erit ad iudicandum, et indicat generalem regulam interpretandi eodem modo omnia similia sacræ Scripturæ loca, in quibus publicus ac manifestus Christi adventus prædicatur. Et in solutione ad 3, optimam rationem reddit, ob quam Christus in priori adventu occulte venit, in posteriori vero publice venturus est. Quæ sunt notanda pro his quæ in ultima parte hujus operis dicenda sunt, ubi de secundo adventu et iudicio latius disseremus

ARTICULUS II.

Utrum nativitas Christi debuerit aliquibus manifestari.

1. Ad secundum sic proceditur. Videtur quod nativitas Christi nulli debuerit manifestari. Quia, ut dictum est, hoc erat congruum huma-

ne salutis, ut primus Christi adventus esset occultus. Sed Christus venerat ut omnes salvaret, secundum illud 1 ad Timoth. 4: Qui est Salvator omnium hominum, maxime fidelium. Ergo nativitas Christi nulli debuit manifestari.

2. Præterea, ante nativitatem Christi, manifestata erat B. Virgini et Joseph futura Christi nativitas. Non ergo erat necessarium, Christo nato, eandem aliis manifestari.

3. Præterea, nullus sapiens manifestat id ex quo turbatio nascitur, et detrimentum aliorum. Sed, manifestata Christi nativitate, subsequuta est turbatio; dicitur enim Matth. 2, quod audiens Herodes Christi nativitatem, turbatus est, et omnis Hierosolyma cum illo. Cessit etiam hoc in detrimentum aliorum, quia ex hac occasione Herodes occidit pueros in Bethlehem, et in omnibus finibus ejus, a bimatu, et infra. Ergo videtur quod non fuerit conveniens Christi nativitatem aliquibus manifestari.

Sed contra est quod Christi nativitas nulli risset proficua, si omnibus esset occulta. Sed portebat Christi nativitatem esse proficua; alioquin frustra natus fuisset. Ergo videtur quod aliquibus manifestari debuerit Christi nativitas.

Respondet dicendum quod, sicut Apostolus dicit, Roman. 13, quæ a Deo sunt, ordinata sunt. Pertinet autem ad divinæ sapientiæ ordinem, ut Dei dona et secreta sapientiæ ejus non æqualiter ad omnes, sed immediate ad quosdam perveniant, et per eos ad alios deriventur. Unde, et quantum ad resurrectionis mysterium, dicitur Actor. 10, quod Deus dedit Christum resurgentem manifestum fieri non omni populo, sed testibus præordinatis a Deo. Unde et hoc etiam debuit circa ipsius nativitatem observari, ut non omnibus Christus manifestaretur, sed quibusdam, per quos posset ad alios devenire.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut fuisset in præjudicium salutis humanæ, si omnibus hominibus Dei nativitas innotuisset, ita etiam si nulli nota fuisset. Utroque enim modo tollitur fides; tam, scilicet, per hoc quod aliquid est totaliter manifestum, quam etiam per hoc quod a nullo cognoscitur, a quo possit testimonium audiri. Fides enim est ex auditu, ut dicitur Roman. 10.

Ad secundum dicendum, quod Maria et Joseph instruendi erant de Christi nativitate antequam nasceretur; quia ad eos pertinebat reverentiam exhibere proli conceptæ in utero, et etiam obsequi nascituro. Eorum autem testimonium, propter hoc quod erat domesti-

cum, fuisset habitum suspectum circa magnificentiam Christi, et ideo oportuit ut aliis manifestaretur extraneis, quorum testimonium suspectum esse non posset.

Ad tertium dicendum, quod ipsa turbatio subsequuta ex nativitate Christi manifestata congruebat Christi nativitati. Primo quidem, quia per hoc manifestatur celestis Christi dignitas. Unde Gregor. dicit in homil. 1: Cæli rege nato rex terre turbatus est; quia nimirum terrena altitudo confunditur, cum celsitudo celestis aperitur. Secundo, quia per hoc figurabatur judiciaria Christi potestas. Unde Augustinus dicit, in quodam serm. Epiph.: Quid erit tribunal judicantis, quando superbos reges cubula terrebant infantis? Tertio, quia per hoc figurabatur dejectio regni diaboli, quia, ut Leo Papa dicit in serm. de Epiph. 2, non tantum Herodes in semetipso turbatur, quantum diabolus in Herode; Herodes enim terrenum hominem æstimabat, sed diabolus Deum cognoscebat, et uterque regni sui successorem timebat, diabolus celestem, sed Herodes terrenum. Superflue tamen, quia Christus non venerat regnum in terra habere. Unde Leo Papa dicit, Herodi loquens: Non capis Christum regia tua; nec mundi dominus, potestatis tui sceptri est contentus angustius 3.

Quod autem Judæi turbabantur, qui tamen magis gaudere debuerant, aut hoc est, quia, ut Chrys. dicit 4, de adventu justis non poterant gaudere iniqui, aut volentes favere Herodi quem timebant; populus enim plus justo favet eis quos crudeles sustinet. Quod autem pueri ab Herode sunt interfecti, non cessit in eorum detrimentum, sed in eorum profectum. Dicit enim Augustinus, in serm. quodam de Epiph. 5: Absit ut ad liberandos homines Christus veniens, de illorum præmio, qui pro eo interficerentur, nihil egerit, qui pendens in ligno, pro eis a quibus interficiebatur, oravit.

Hic articulus ex dictis in præcedenti expositis relinquitur. Quod vero in solutione ad 3, de cæde Innocentium attingitur, dicitur commodius infra, disput. 17.

1 Hom. 10 in Evang., in princ.

2 Id formaliter habet Chrys., hom. 2 in Matt., ante med., in op. Imperf., tom. 2.

3 In ser. 4 de Epiph., inter princ. et med.

4 Hom. 2 in Matth., in op. Imper. sup. illud: Audiens Herodes, turbatus est, tom. 2.

5 Ser. 13 de Epiph., qui est 66 de diversis, c. 4, in fine.

ARTICULUS III.

Utrum sint convenienter electi illi quibus est Christi nativitas manifestata.

1. Ad tertium sic proceditur. Videtur quod non sint convenienter electi illi quibus est Christi nativitas manifestata. Dominus enim, Matth. 10, mandavit discipulis: In viam Gentium ne abieritis; ut, scilicet, prius manifestaretur Judæis, quam Gentibus. Ergo videtur quod multo minus a principio fuerit revelanda Christi nativitas Gentilibus, qui ab Oriente venerunt, ut habetur Matth. 2.

2. Præterea, manifestatio divinæ veritatis præcipue debet fieri ad Dei amicos, secundum illud Job 36: Annuntiat de ea amico suo. Sed Magi videntur esse Dei inimici; dicitur enim Levit. 19: Non declinetis ad Magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini. Non ergo debuit Christi nativitas Magis manifestari.

3. Præterea, Christus venerat totum mundum a potestate diaboli liberare; unde dicitur Malach. 1: Ab ortu solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus. Non ergo solum in Oriente positus debuit manifestari, sed etiam ubique terrarum debuit aliquibus manifestari.

4. Præterea, omnia sacramenta veteris legis erant Christi figura. Sed sacramenta veteris legis dispensabantur per ministerium sacerdotum legalium. Ergo videtur quod magis debuerit Christi nativitas manifestari sacerdotibus in templo, quam pastoribus in agro.

5. Præterea, Christus ex Virgine matre natus est, et ætate parvulus erat. Convenientius igitur videtur fuisse, quod Christus manifestaretur juvenibus et virginibus, quam senibus et conjugatis, vel viduis, sicut Simeoni et Annæ.

Sed contra est quod dicitur Joan. 13: Ego scio quos elegerim. Quæ autem sunt secundum Dei sapientiam, convenienter fiunt. Ergo convenienter sunt electi illi quibus est manifestata Christi nativitas.

Respondet dicendum, quod salus, quæ erat futura per Christum, ad omnem diversitatem hominum pertinebat, quia, sicut dicitur Coloss. 3, in Christo Jesu non est masculus et femina, Gentilis et Judæus, servus et liber, et sic de aliis huiusmodi. Et ut hoc in ipsa Christi nativitate præfiguraretur, omnibus conditionibus hominum est manifestatus; quia, ut Augusti-

nus dicit in serm. de Epiph. 1, Pastores fuerunt Israelitæ, Magi Gentiles, illi prope, isti longe; utrique tamen ad angularem lapidem concurrerunt. Fuit etiam inter eos alia diversitas; nam Magi fuerunt sapientes et potentes, Pastores autem simplices et viles. Manifestatus etiam est justis, Simeoni et Annæ, et peccatoribus, scilicet, Magis. Manifestatus est etiam et viris et mulieribus, scilicet, Simeoni et Annæ, ut per hoc ostenderetur nullam conditionem hominum excludi a Christi salute.

Ad primum ergo dicendum, quod illa manifestatio nativitatis Christi fuit quædam præliatio plenæ manifestationis, quæ erat futura. Et sicut in secunda manifestatione primo annuntiata est gratia Christi per Christum et ejus Apostolos, Judæis, et postea Gentilibus, ita ad Christum primo pervenerunt Pastores, qui erant primitiæ Judæorum, tanquam prope existentes; et postea venerunt Magi a remotis, qui fuerunt primitiæ Gentium, ut Augustinus dicit 2.

Ad secundum dicendum, quod (sicut August. dicit, in serm. de Epiph. 3), sicut prævalet imperitia in rusticitate Pastorum, ita prævalet impietas in sacrilegiis Magorum; utrosque tamen sibi lapis ille angularis applicuit, quippe qui venit stulta eligere, ut confunderet sapientes; et non vocare justos, sed peccatores; ut nullus magnus superbiret, nullus infirmus desperaret. Quidam tamen dicunt, quod isti Magi non fuerunt malefici, sed sapientes astrologi, qui apud Persas vel Chaldæos Magi vocantur.

Ad tertium dicendum, quod sicut Chrys. dicit 4, ab Oriente venerunt Magi, quia unde dies nascitur, inde initium fidei processit, quia fides lumen est animarum. Vel quia omnes, qui ad Christum veniunt, ab ipso et per ipsum veniunt. Unde dicitur Zachar. 6: Ecce vir, Oriens nomen ejus. Dicuntur autem ab Oriente, ad litteram, venisse, vel quia de ultimis Orientis partibus venerunt, secundum quosdam; vel quia de aliquibus vicinis partibus Judææ venerunt, quæ tamen sunt regioni Judæorum ad Orientem. Credibile tamen est, etiam in aliis partibus mundi aliqua indicia

1 In serm. 1, qui est 32 in ord., non procul a princ.

2 Ser. 2 de Epiph., qui est 30 in ordine, circa princ., tom. 10.

3 Ibid.

4 Homil. 2 in Matth., in oper. Imper., sup. illud: Ecce Magi ab Oriente, tom. 2.

nativitatis Christi apparuisse, sicut Romæ fluctavit oleum, et in Hispania apparuerunt tres soles, paulatim in unum coeuntes.

Ad quartum dicendum, quod sicut Chrys. dicit, Angelus manifestans Christi nativitatem, non iit Hierosolymam, non requisivit Scribas et Phariseos, erant enim corrupti et præ incidia cruciabantur, sed Pastores, qui erant sinceri, antiquam conversationem Patriarcharum et Moysi colentes. Per hos etiam Pastores significabantur Doctores Ecclesie, quibus Christi mysteria revelantur, quæ latebant Judæos.

Ad quintum dicendum, quod, sicut Ambros. dicit¹: Generatio Domini non solum a juvenibus, sed etiam a senioribus et justis accipere testimonium debuit, quorum etiam testimonio propter justitiam magis credebatur.

ARTICULUS IV.

Utrum Christus per seipsum nativitatem suam manifestare debuerit.

1. Ad quartum sic proceditur. Videtur quod Christus per seipsum nativitatem suam manifestare debuerit. Causa enim, quæ est per se, semper est potior ea quæ est per aliud, ut dicitur in octavo Physicorum². Sed Christus suam nativitatem manifestavit per alios, puta, Pastores per Angelos, et Magis per stellam. Ergo multo magis per seipsum debuit suam nativitatem manifestare.

2. Præterea, Eccles. 20 dicitur: Sapientia abscondita, et thesaurus invisus, quæ utilitas in utrisque? Sed Christus a principio sue conceptionis plene habuit sapientiæ et gratiæ thesaurum. Nisi ergo hanc plenitudinem manifestasset per opera et verba, fuisset frustra data sapientiæ et gratiæ; quod est inconveniens, quia Deus et natura nihil faciunt, ut dicitur in 1 de Cælo³.

3. Præterea, in libro de Infantia Salvatoris legitur, quod Christus in sua pueritia multa miracula fecit. Et ita videtur quod suam nativitatem per seipsum manifestaverit.

Sed contra est quod Leo Papa dicit⁴, quod Magi viderunt et adoraverunt puerum Jesum,

¹ Lib. 2 in Luc., ejus initium est: De Simeone et Anna, tom. 5.

² Text. 39, tom. 2.

³ Text. 32, tom. 2.

⁴ In serm. 4 de Epiph., in med. Incipit hic serm.: Justum et rationale.

in nullo ab humanæ infantie generalitate dissimilem. Sed alii infantes non seipsos manifestant. Ergo neque decuit quod Christus per seipsum suam nativitatem manifestaret.

Respondeo dicendum, quod nativitas Christi ad humanam salutem ordinabatur, quæ quidem est per fidem. Fides autem salutaris divinitatem et humanitatem Christi confitetur. Oportebat igitur ita manifestari nativitatem Christi, ut demonstratio divinitatis ejus, fidei humanitatis ipsius non præjudicaret. Hoc autem factum est dum Christus in seipso nativitatem similem infirmitati humanæ exhibuit, et tamen per Dei creaturas divinitatis virtutem in se monstravit. Et ideo Christus non per seipsum suam nativitatem manifestavit, sed per quasdam alias creaturas.

Ad primum ergo dicendum, quod in via generationis et motus, oportet per imperfecta ad perfectum perveniri. Et ideo Christus prius manifestatus est per alias creaturas, et postea manifestavit se per seipsum manifestatione perfecta.

Ad secundum dicendum, quod, licet sapientia abscondita sit inutilis, non tamen ad sapientem pertinet ut quolibet tempore manifestet seipsum, sed tempore congruo. Dicitur enim Eccles. 20: Est tacens non habens sensum loquelæ, et est tacens sciens tempus apti temporis. Sic ergo sapientia Christo data non fuit inutilis, quia seipsum tempore congruo manifestavit, et hoc ipsum, quod tempore congruo abscondebatur, est sapientiæ indicium.

Ad tertium dicendum, quod liber ille de infantia Salvatoris est apocryphus. Et Chrysostomus dicit super Joan. 1, quod Christus non fecit miracula antequam aquam convertit in vinum, secundum illud, quod dicitur Joan. 2: Hoc fecit initium signorum Jesus. Si enim secundum primam ætatem miracula fecisset, non indignissent Israelitæ alio manifestante eum; cum tamen Joannes Baptista dicat, Joann. 1: Ut manifestetur in Israel, propterea veni in aqua baptizans. Decenter autem non incepit facere signa in prima ætate; existimasset enim phantasma esse incarnationem, et ante opportunum tempus cruci eum tradissent, livore liquefacti.

¹ Hom. 12 in Joan., non longe a princ.

ARTICULUS V.

Utrum nativitas Christi debuerit per Angelos et stellam manifestari.

Ad quintum sic proceditur. Videtur quod non debuerit manifestari per Angelos Christi nativitas. Angeli enim sunt spirituales substantiæ, secundum illud Psal. 103: Qui facit Angelos suos spiritus. Sed Christi nativitas erat secundum carnem, non autem secundum spiritualem ejus substantiam. Ergo non debuit per Angelos manifestari.

2. Præterea, major est affinitas justorum ad Angelos, quam ad quoscunque alios, secundum illud Psal. 53: Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum, et eripiet eos. Sed justis, scilicet Simeoni et Annæ, non est manifestata Christi nativitas per Angelos. Ergo nec pastoribus per Angelos manifestari debuit.

3. Præterea, videtur quod nec magis debuerit manifestari per stellam. Hoc enim videtur esse erroris occasio, quantum ad illos qui æstimant sydera nativitatibus hominum dominari. Sed occasiones peccandi sunt hominibus auferendæ. Non ergo fuit conveniens quod per stellam Christi nativitas manifestaretur.

4. Præterea, signum oportet esse certum, ad hoc, quod per ipsum aliquid manifestetur. Sed stella non videtur esse signum certum nativitatis Christi; ergo inconvenienter fuit Christi nativitas per stellam manifestata.

Sed contra est quod dicitur Deuter. 32: Dei perfecta sunt opera. Sed talis manifestatio fuit opus divinum. Ergo per convenientia signa fuit effecta.

Respondeo dicendum, quod, sicut manifestatio syllogistica fit per ea quæ sunt magis nota ei cui est aliquid manifestandum, ita manifestatio, quæ fit per signa, debet fieri per ea quæ sunt familiaria illis quibus manifestatur. Manifestum est autem quod viris justis est familiare et consuetum interiori Spiritus Sancti instinctu edoceri, absque signorum sensibilibus demonstratione, scilicet per Spiritum prophetiæ. Alii vero, corporalibus rebus dediti, per sensibilia ad intelligibilia adducuntur. Judæi autem consueti erant divina responsa per Angelos accipere, per quos etiam legem acceperant, secundum illud Act. 7: Accepistis legem in dispositione Angelorum. Gentiles vero, et maxime astrologi, consueti sunt stellarum cursus inspicere. Et ideo justis, scilicet, Si-

meoni et Annæ, manifestata est Christi nativitas per interiorum instinctum Spiritus Sancti, secundum illud Luc. 2: Responsum accepit a Spiritu Sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini. Pastoribus autem et Magis tanquam rebus corporalibus deditis manifestata est Christi nativitas per visibiles apparitiones. Et quia nativitas non erat pure terrena, sed quodammodo cælestis, ideo per signa cælestia utrisque Christi nativitas revelatur. Ut enim Augustinus dicit, in serm. de Epiph.¹, cælos Angeli habitant, et sydera ornant; utrisque ergo cæli enarrant gloriam Dei. Rationabiliter autem pastoribus tanquam Judæis, apud quos frequenter factæ sunt apparitiones Angelorum, revelata est nativitas Christi per Angelos. Magis autem, assuetis in consideratione cælestium corporum, manifestata est per signum stellæ; quia (ut Chrysostomus dicit²) per consuetudinem eos Dominus vocare voluit, eis condescendens. Est autem et alia ratio; quia, ut Greg. dicit³, Judæis tanquam ratione utentibus rationale animal, id est, Angelus, prædicare debuit. Gentiles vero, quia uti ratione nesciebant, ad cognoscendum Dominum, non per vocem, sed per signa perducuntur. Et sicut Dominum jam loquentem annuntiaverunt Gentilibus prædicatores loquentes, ita eum nondum loquentem elementa muta prædicaverunt. Est etiam et alia ratio, quia, ut Augustinus dicit in sermone Epiphaniæ, Abrahæ innumerabilis fuerat promissa successio, non carnis semine, sed fidei fecunditate generanda. Et ideo stellarum multitudini est comparata, ut cælestis progenies speraretur. Et ideo Gentiles in syderibus designati, ortu novi syderis excitantur, ut perveniant ad Christum, per quem efficiuntur semen Abrahæ.

Ad primum ergo dicendum, quod illud manifestatione indiget, quod de se est occultum; non autem illud quod de se est manifestum. Caro autem ejus qui nascebatur, erat manifesta, sed divinitas erat occulta. Et ideo convenienter manifestata est illa nativitas per Angelos, qui sunt Dei ministri. Unde et cum claritate Angelus apparuit, ut ostenderetur, quod ille qui nascebatur, erat splendor paternæ gloriæ.

¹ Glos. ord. sup. 2 cap. Matt., sup. id: Vidimus stellam.

² Hom. 6 in Matt., sup. illud: Ecce stella quam viderant, tom. 2.

³ Hom. 10, in Evang., circa prin.